פרק ראשון ׳הכל מעריכין׳

משנה

הכל מעריכים[1] ונערכים[2], נודרים ונידרים[3], כהנים לוים וישראלים, נשים ועבדים[4], טומטום ואנדרוגינוס נודרים ונידרים[5], ומעריכים את האחרים[6], אבל לא נערכים[7], שאינו נערך אלא הזכר ודאי, ונקבה ודאית[8]. חרש[9] שוטה וקטן נידרים ונערכים, אבל לא נודרים ולא מעריכים, מפני שאין בהם דעת.

גמרא

מבררת הגמרא, מה באה המשנה לרבות כשכתבה ׳הכל מעריכים׳? אומרת הגמרא, שכוונתה לרבות בן שתים עשרה שנה ויום אחד, שהוא סמוך לאיש ואינו איש, עד שיביא שתי שערות. עוד מבררת הגמרא, מה באה המשנה לרבות כשכתבה שהכל נערכים? אומרת הגמרא, שכוונתה לרבות מנוול ומוכה שחין. שהיינו יכולים לומר שכיוון שנאמר ״נדר בערכך״ הוקשו ערכין לדמים, כל שישנו בדמים ישנו בערכין, וכל שאינו בדמים אינו בערכין ומנוול ומוכה שחין אינן בדמים, לכן השמיענו התנא שממה שנאמר ״נפשות״ מרבים כל שהוא נפש[10] להיות נידר.

מבררת הגמרא, מה באה המשנה לרבות כשכתבה נודרים? אומרת הגמרא, שכתבה המשנה נודרים בגלל הנידרים. מבררת הגמרא, מה

---

1 אם אמר על אחד ערך פלוני עלי נותן ערך אותו פלוני כפי שניו. רש״י.

2 אם אמר ערכי עלי, או אם אמר אחר עליו ערך פלוני עלי. רש״י.

3 דמי עלי, או אם אמר אחר עליו דמי פלוני עלי. רש״י.

4 ומשלמים לאחר זמן כשנתגרשה האשה או נשתחרר העבד. רש״י. וכ׳ התוס׳ שהדבר שיתכן גם במקרה כגון שנתנו להם ע״מ שאין לרב או לבעל רשות בהם, ואפילו אין להם נותנים עליהם מיד, כדתניא בתוספתא נשים ועבדים נודרים ונידרים אם יש להם בזמן הזה גובים מהם ואם לא כותבים עליהם וגובים לאחר זמן, ועבד אע״ג שלגבי מצות יש לו דין אשה נערך לפי ערך זכר.

5 שהרי יש להם דמים. רש״י.

6 אם אמרו ערך פלוני עלי נותנים ערך אותו פלוני. רש״י.

7 אם אמר ערכי עלי, או אם אמר אחר עליהם ערך פלוני עלי לא אמר כלום, שאין להם ערך. רש״י.

8 כיוון שזכר ונקבה אמורים בפרשה. רש״י.

9 משמע שלחרש יש ערך, וכ׳ התוס׳ שלפ״ז מה שנאמר בפרק החובל חרשו נותן לו דמי כולו, מדובר בחרש שאינו יכול להתרפאות, ור״ת פירש שחרש בידי שמים יש לו דמים.

10 ונודרים את אחרים, אבל לא נידרים, שאין שוים כלום. רש״י.

באה המשנה לרבות כשכתבה נידרים? אם לרבות טומטום ואנדרוגינוס, הרי הם כתובים בפירוש? ואם לרבות חרש שוטה וקטן הרי גם הם כתובים בפירוש? ואם לרבות פחות מבן חודש הרי גם הוא כתוב בפירוש? ואם לרבות עובד כוכבים, הרי גם הוא כתוב בפירוש? אומרת הגמרא שכוונת התנא לרבות פחות מבן חודש, ושנה את דבריו ואחר כך מפרשם[11].

מבררת הגמרא, לשם מה כתב התנא שהכל סומכים? אומרת הגמרא, שכוונתו לרבות אדם שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת, ודבריו אינם כרבי יהודה, הסובר שבן אינו סומך.

מקומות נוספים שכתב התנא הכל כדי לרבות

מבררת הגמרא, מה באה המשנה לרבות כשכתבה הכל ממירים? אומרת הגמרא, שכוונתה לרבות אדם שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת. וזה שלא כרבי יהודה, שכך שנינו יורש סומך, יורש ממיר. רבי יהודה אומר, יורש אינו סומך, יורש אינו ממיר. מבררת הגמרא, מה טעמו של רבי יהודה? אומרת הגמרא, שדרש מהכתוב "קרבנו", קרבנו ולא קרבן אביו. ולמד תמורה שהיא תחלת הקדישה של בהמה זו, מסמיכה שהיא סמוך לשחיטה. מה סוף הקדש יורש אינו סומך, אף תחלת הקדש יורש אינו ממיר. ורבנן דורשים מ"המר ימיר", לרבות את היורש, ולומדים סוף הקדש מתחלת הקדש. מה תחלת הקדש יורש ממיר, אף סוף הקדש יורש סומך. מבררת הגמרא, מה דורשים חכמים מהכתוב קרבנו? אומרת הגמרא, שדורשים קרבנו ולא קרבן עובד כוכבים, קרבנו ולא קרבן חבירו, קרבנו לרבות כל בעלי חוברים לסמיכה[12]. מבררת הגמרא, מה יאמר על כך רבי יהודה? אומרת הגמרא, שיתכן שלא סובר שכל בעלי החוברים צריכים לסמוך.

וגם אם סובר שצריכים לסמוך, לומד שאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן ישראל חבירו, ממקרא אחד. ונשארו שני כתובים, אחד לדרוש קרבנו ולא קרבן אביו, והשני לרבות כל בעלי חוברים לסמיכה. מבררת הגמרא, מה דורש רבי יהודה מ"המר ימיר"? אומרת

11 כ' רש"י שיכולנו לכתוב גם את שאר האפשרויות. ובלשון שניה כ' שנקטה הגמרא דווקא את המקרה הזה כיוון שנחלקו רבנן ורבי מאיר לגבי המעריך פחות מבן חדש, רבי מאיר אומר, נותן דמיו, כיוון שאדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש, וגמר ואמר לשם דמים. וחכמים אומרים, לא אמר כלום. ולכן סתמה התנא בתחילה, להשמיענו ממשנה יתירה שאפילו לרבנן, היכן שאמר דמיו עלי יש לו דמים, ונותן דמיו. מפי מורינו.

12 חמשה שהביאו קרבן אחד בשותפות, כולן צריכים לסמוך עליו ואין אחד סומך עליו. רש"י.

הגמרא, שלשיטתו הפסוק בא לרבות את האשה, שכך שנינו, לפי שכל הענין של תמורה אינו מדבר אלא בלשון זכר, מה סופינו לרבות את האשה, שאם המירה בקרבנה יהא מומר? תלמוד לומר, "ואם המר ימיר". ורבנן סוברים, שדורשים זאת מהוא"ו שבמילה "ואם". ואילו רבי יהודה, לא דורש מאותה וא"ו כלום.

מבארת הגמרא, מה התנא בא לרבות במקומות אחרים שכלל ואמר הכל חייבים. 'הכל חייבים בסוכה', בא לרבות קטן שאינו צריך לאמו[13], שכך שנינו, קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. 'הכל חייבים בלולב', בא לרבות קטן היודע לנענע, שכך שנינו, קטן היודע לנענע חייב בלולב. 'הכל[14] חייבים בציצית', בא לרבות קטן היודע להתעטף[15], שכך שנינו, קטן היודע להתעטף חייב בציצית[16]. 'הכל חייבים בתפילין', בא לרבות קטן היודע לשמור תפלין, שכך שנינו, קטן היודע לשמור תפלין אביו לוקח[17] לו תפלין.

'הכל חייבים בראייה[18]', בא לרבות מי שחציו עבד[19] וחציו בן חורין[20]. ולרבינא שאמר שמי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה, כוונתו לרבות חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני[21]. שואלת הגמרא, הרי ריבוי זה יתכן רק לסוברים, שכל ימי הרגל תשלומים זה לזה שני לראשון, ושלישי לשני, אבל לפי מי שסובר שכולם תשלומים למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב, ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב, חיגר ביום הראשון לא יכול להקריב בשני? אומרת הגמרא, שלשיטתם הריבוי הוא לסומא באחת מעיניו, ונחלק התנא על מה שנינו יוחנן בן דהבאי

13 שניעור משנתו ואינו קורא אמא. רש"י.

14 אם יש להם טלית, ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבים, לא למ"ד חובת טלית, ולא למ"ד חובת גברא. תוס'.

15 כ' התוס', ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע, שנותן ציצית א' מלפניו, ואחד מלאחריו מימין, וכן לשמאל.

16 כ' התוס' שאף אם יש לו טלית, גם למ"ד שחובת טלית היא, מ"מ לא חייבים כלי קופסא, אלא לאותן המחוייבים, ויודע להתעטף. והלכות גדולות פסק, שציצית חובת גברא הוא, שהרי מברכים להתעטף בציצית.

17 ולגבי ציצית לא נקט לשון לוקח כיוון שמסתמא טלית יש לו, וגבי לולב יכול לצאת בלולבו של אביו, אי נמי משום שתפלין דמיהן יקרים שייך בהם לקיחה. תוס'.

18 פרש"י במס' חגיגה חייבים בראיית פני עזרה, והביאו התוס' שבירושלמי נאמר שהכוונה לראייה בקרבן, אבל בראיית פנים בעזרה אפי' טף חייבים, וכ' שהכוונה אף לראיית פנים בקרבן.

19 אבל עבד גמור פטור, משום שכתוב "את פני האדון ה'" מי שאין לו אדון אלא הוא. רש"י.

20 אבל עבד גמור פטור שנאמר את פני האדון ה' שאין לו אדון אלא הוא. תוס'.

21 חיגר פטור מן הראייה, כיוון שדורשים רגלים כתיב פרט לבעלי קבין. רש"י.

אומר משום רבי יהודה, סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, שנאמר "יֵרָאֶה" ונתן להיקרא "יִרְאֶה" כדרך שבא לראות כך בא להראות, מה לראות בשתי עיניו אף להראות בשתי עיניו.

עוד אומרת הגמרא, שאפשר לומר שכוונת התנא, למי שחציו עבד וחציו בן חורין. ואין להקשות מדברי רבינא, שיתכן ודבריו הם קודם שהודו בית הלל, אבל אחר שחזרו להודות, הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כמשוחרר, כיוון שאין רשות רבו עליו, ואין לו אדון אחר. שכך שנינו, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי, תיקנתם את רבו, ואת עצמו לא תיקנתם, לישא שפחה אינו יכול, בת חורין אינו יכול. יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר: "לא תוהו בראה לשבת יצרה", אלא מפני תיקון העולם כופים את רבו, ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו, וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

מבררת הגמרא, לשם מה כתב התנא שהכל חייבים בתקיעת שופר? אומרת הגמרא, שכוונתו לרבות קטן שהגיע לחינוך, וכפי ששנינו שאין מעכבים את הקטן מלתקוע ביום טוב.

מבררת הגמרא, לשם מה כתב התנא שהכל כשרים לקרות את המגילה? אומרת הגמרא, שכוונתו לרבות נשים שחייבות במקרא מגילה, וכשרות לקרותה, ולהוציא זכרים ידי חובתם, וכדרבי יהושע בן לוי, שאמר ש נשים חייבות במקרא מגילה[22], שאף הן היו באותו הנס.

22 וכשרים לקרות ולהוציא זכרים ידי חובתן ל"ה. אבל בה"ג לא פסקו כך, ומביאין ראיה מן התוספתא וזה לשונם, הכל חייבין במקרא מגילה, טומטום ואנדרוגינוס חייבים ואין מוציאים הרבים ידי חובתן, אנדרוגינוס מוציא מינו ואין מוציא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה, עד כאן לשון התוספתא. וההלכות גדולות הוסיפו אלא שחייבים בשמיעה לפי שהכל היו בספק להשמיד ולהרוג ולאבד. ר' יהושע היה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם, רבי יונה אביו של רבי מנחם היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו, שהכל היו בספק והכל חייבים בשמיעה, עד כאן לשון הלכות גדולות. לכך צריך לפרש בכאן שאין הנשים מוציאים אלא נשים, אבל אנשים לא, והכל חייבים במקרא מגילה, בא לרבות, נשים שמוציאים נשים אחרות.